

Hoe een bevruchte vrou haer onderhouden sal.

Het III. Capittel.

Als nu de teere vrucht is binnen u ontfangen,
Soo komt ô jonge vrou en leert bequame gangen,
Leert regels tot het werck; want alffer yemant draeght,
Soo dienter aen de kunst om nieuwen raet gevraeght.
Dus als het u gebeurt dat, naer een diep verlangen,
Ghy voelt een teere vrucht in u te zijn ontfangen,
Soo neemt met alle vlijt te swackeleden vuer,
En doet niet alle dingh gelijk als voor en naer.
Een vrou die swanger is die moet haer deelen myden
Van ongeregelt spel, van roysen enderijden,
Van al te svaren pack, van al te rassen ganck,
Van al te goeden reuck, van al te vuilen stanck,
Van alle mal geraes, van alle dertel springen,
Van door een vreemt geboer de leden om-te-vringen,
Van over al het oogh te willen laten gaen,
Van angst, van alle schrick, van onbedachte waen:
Een vrou die swanger is moet even dan gedencken
Door praem van enge draght haer niet te laten kencken;
Geen dingh soo onbequaem ontrent een teere vrucht,
Dan als een jonge vrou in naeuwe kleeren sucht.
Een vrou die swanger is moet haer geduerigh vrachten,
Van naere dwepelij, van alle droeve nachten,
Van door een gramme sucht te vuerden omgevoert,
Iae van een groote vreught te vuer den omgeroert;
Want als het swanger lijf is besegh met de tochten,
Soo kromt de swacke geest in weelderhande bochten;

En

En vaat ontrent de vrucht syn kracht besteden moet.
 Vergeet sich in de gal en aen het vinnigh bloet.
 Ghy maeckt u daerom sterck om uyt te mogen jagen
 Schrick, wrevel, gramme sucht, en alle quade plagen:
 Geuvent u tot gedult, en verwacht u van de spij.
 Schoon dat je licht te peers, en vvonder haestigh zijt.
 Wanneer het jeughdigh hout met vruchten is beladen,
 Een vlijtigh kovenier die vint terfont geraden,
 Met allerley behulp den boom en yder tack
 Te styven tegen vvint en ander ongemack;
 Want als hy dat versuymt, soo kan het licht gebeuren
 Dat van den eersten storm de tacken sullen scheuren;
 Siet daer een jonge stam, en al het teer gevas
 Geslingert op het welt, gedommelt in het gras.

Ick sal my vvel vvachten om in geen ongenade
 Van eenige happige vvijfste vallen, het gene in't
 voorgaende Capittel van de Koninginne, en den
 Philosoph verhaelt is, hier veel te prijzen: noch-
 tans en kan ick niet versvvijgen, dat al-hoe-wel de
 Vrouvvden Beurt-man niet aen Landt en laten
 staen, al heeft het Schip syn volle vracht in (gelijck
 by-na plagh te seggen *Iulia* de dochter van dē Key-
 ser *Augustus*, by *Macrob. 2. Saturn. 5.*) ende dat sulcx
 haer meer vernought, als te voren, om reden by
Andreas Laurentius, ende andere te lesen: soo is
 even-wel beter, ende behoort oock onderhouden
 te werden de lesse van de Doctoren, de welcke in't
 Houwelick met dese gulde verssen uyt gedruckt is.

'Tis voor het echte volck geraden om te rusten.

Wanneer het suvanger vvijf gevoelt haer eerste lusten?

C c c

Wan-

*Wanneer een jonge vrou haer maegh en herte klaeght,
 En voelt in haer geheyen een teecken datse draeght.
 Want als een teere vrucht haer eerst begint te setten,
 Al vuut de vader doet dat sal de moeder letten;
 Wie veel den acker ploeght vvanneer hy is besaeyt,
 Die breeckt syn eerste werck, en maect het al bekaeyt.*

Dan in 't leste van de dracht en kan dit spel geen quaet doen, ende wert oock gheloofft, dat het den arbeyt alsdan lichter, en de baen gladder maect.

Al de Konst om de vrucht te behouden bestaet daer in, dat de Swangere vrou wel onderhout het recht ghebruyck van de Niet-natuerlijke dingen. Want 't gebeurt dickwils, dat een gematighde ende wel-gestelde Lijf-moeder de beste beginselen van ons levē ontfangt, en een volkomē schepsel voortbrenght, het welck daer na door versuym ende onachtsaemheyt van de Moeder qualijck bejegent wert. Daerom raet *Hippocrates* seer wel in syn eerste Boeck van de Vrouvvelijcke Sieckte, dat de Vrouwen sonderlinge forge dragen, om de vruchte behouden, ende wel te onderhouden tot den tijt van de verlossinge. Het welck gheschieden sal indien se haer gesontheyt welgade slaet, en haer Lichaē niet en pranght met naeuwe kleederen. Want dat prangen beschadicht de vrucht op de selve manier, als andere uyt-wendige ende in-wendige oorsaken, die de Lijf-moeder drucken ende benauewen. Daerom seyde *Aristoteles* seer wel in syn eerste Boeck vande telinge der Dieren op het 12. Capittel dat seer goet is voor het wel-varen ende groeyen van de Vrucht, geen swaerte op de Lijf-moeder te brengen. Ende daer-

daerom is den buyck met geen been beset, ghelijck het hooft ende de borst, op dat de Maegh ende Lijfmoeder haer vryelijck souden kunnen uyt-setten. Daerom leyt oock de Lijfmoeder op den eyndeldarm, als op een sacht kussen voor de hardigheyt van den rug-graet, ghelijck *Galenus* aenwijst in het 4. Boeck van het Gebruyck der Leden op het 14. Capittel.

Maer insonderheyt dient eē svvangere vrou haer te wachten voor groote beweginge des Lichaems, en des Gemoets, als rijden, rotsen, loopen, danssen ende springen: van verschricken, ende haestelijck te ontfellen. Want hier door krijghse dickvvils voor den tijt den arbeyt op den hals. Ick en prijs even-vvel niet een leu en leuigh leven, vvaer door vele ongesonde humeuren vergaderen, ende de naturlijke vvarmte overstolpt vvert: maer de bevruchte vrouwe dient wel in de eerste maenden weyniger, in't leste van haer dragen, ende tegen dat den arbeyt komen sal, haer meer en dickwilder te bewegen, ende veel te gaen wandelen.

Hier en boven heeft een bevruchte vrouwe haer oock te wachten voor te grooren hitte ende te grooten koude, voor quade lucht, stanck van uytge-daen kaerffen, swavel, beverswijn, ende diergelijcke stinckende dingē; als oock van seer ruycken-de kruyden, ghelijck munte, poley, ende andere, insonderheyt van muskeliaer, amber, civer, ende ruyckballen die daer van gemaect werden.

Vorders salse voor haer eten ghebruycken Spijse van goet voedsel, ende een weynigh verdroogende, de menighte moet wesen soo voor haer selven, als

C c c 2.

voor

voor de vrucht, soo datse de mont dickwils al vvat bieden moet, al heeftse de grootste lust niet om te eten: sy en behoeft haer oock soo naeu aen de vast-dagen niet te binden: vvant door veel vasten soude de vrucht lichtelijck slap ende sieck werden, ende voor den tijt uyt-willen, om syn voedsel buyten te soecken, dat hy binnen most derven. Sy moet haer even-wel oock wachten van al te veel te eten, alsoo door al te veel voedsel het kint lichtelijck komt te stikken; ofte wert ten minsten daer door soo grof, dat het op syn plaets niet wel soo langh en kan dueren, om vol-dragen te werden; ofte valt daer van in een sieckte, dewijl te veel spijs niet wel konnende verteert vverden, haestelijck bederft, ende quaet bloet maect, het welck tot ongesont voedsel voor de vrucht, die dat nae hem treckt, noodtsakelijck moet gedijen. Noch is noodigh haer te mijsde voor alle Spijs die te kout, te heet, ofte te vochtigh is, ende insonderheyt foodanige in't beginfel van de maeltijt niet te eten. Gefoutc, ende gekruyde spijs, ende die in korsten geleyt is en dient haer niet. De Specerijen machse oock niet gebruycken, als alleen op't leste de Caneel en Safferaen. Andere scherpe spijs moetse oock laten, als loock, ayuyn, ende diergelijcke, insonderheyt die eenige medicinale kracht heeft om water te doen losen, ende walginge ofte nieffen verwecken kan. Dan indiense groote lust kreegh tot eenige kost, die juyt van de beste stoffe niet en was, die en moet men haer niet geheel onthouden, maer hier in vry wat door de vingeren sien. Want by swangere vrouwen heeft het meest plaets, dat wy in't eerste Capittel uyt Hippocrates van de

de

de lust en aengenaemheyt der spijsse geseyt hebben. Staet even-wel te letté, dat men by haer geen praet en maeckt van ongesonde kost, ofte die niet te krijgen en is, om niet te vergeefs haer tanden waterigh te maken.

Noch is dienstigh dat een swangere vrou niet hardtlijvigh en zy, ende datse alle daegh, soo't mogelijk is eens ter stoel gaet. Ende indien dat van selfs ende uyt de natuer niet en wil komen, soo false's morgens nemen sap van pruymen, ende corinthen, appelen sacht gekoockt wel gesuyckert, ende een goet stuck boters daer in. Ende dat niet helpende soo en sal men niet licht tot set-pillé, ofte clystere (als in't alderleste, en wanneer den arbeyt voor de hant is) komen, insonderheyt die wat scherp zyn, alsoose de Lijf-moeder, die op de darmen leyt, lichtelijck souden beschadigen, ende een misdracht konnen veroorsaken. Daerom ist beter dat men haer van boven in-geve eenige sachte medicine, als daer is *Manna* in wat hoender ofte weren nat gesmolten, ende dan wel door-gedaen. Den *Rhabarber* en is oock niet ondienstigh met wat lange roosijnen in-genomen het ghewichte van een halve franschen kroon, ofte wat meer. Het is een groote misflagh, dat sommige meenen, een bevruchte vrouwe schadelijck te wesen, het Lichaem te purgeren ende aderte laten: daer het beyde niet sonder perijckel van de vrucht ende de vrou dickwils naegelaté wert. Ick bekenne even-wel, dat men hier in met groote forghvuldigheyt moet te vverck gaen.

Men sal haer dan, nae de leere van *Hippocrates* *Aphor. 1.* als het den noot vereyscht van de vierde

tot de sevende maent matelijck mogen purgeren, om dat de vrucht in die tijt op het sterfste ^{is}; maer vroeger ofte later, als de selve noch swack, ofte al rijp is, sal men daer mede niet licht doorgaen. Indien men dan mach purgeren, het Lichaem vol humeuren zynde, soo mach men oock wel laten; alsoo het selfde minder ontstelt, als het purgeren, insonderheyt in 't beginsel, alsser overvloet is van bloet, ende de vrucht noch teer zynde weynigh voedsel vā doen heeft. Dewijl de nature selve somtijts het Lichaem van de sware vrouwen door het bloeyen uyt de neus, het speen, jae oock somtijts door de lijf-moeder, sonder eenigh letsel ontlast, waerom seude de Konste sulcx niet mogen navolgen? Ick ken verscheyde bloedt-rijcke vrouwen, die als sy swaer zyn, haer gemeenlijck twee drie mael doen laten, oock in de leste maenden, ende als sy dat overslaen, soo zyn de kinderen vol vierigheyt. Iae de eervarentheyt leert ons, dat sommige vrouwen soo bloet-rijck zyn, dat indien se niet terstont op de tweede maent gelaten en werden, misdagen, ofte van een doot kint verlossen. Een seker Medicijn verhaelt, dat hy over twee bevruchte vrouwen gegaen heeft, waer van in de eene door overvloedigheyt van bloedt vier kinderen op de achtste maent verstickt waren, in de andere, twee op de seste maent. De vvelcke, als hyle op de vijfde maent veel bloets af-gelaten hadde, daer nae verscheyde reysen gheluckelijck van voldrage kinderen verlossen. De aderen van de voet en moeten in swangere vrouvven niet ghelaten vverden, om dat sulcx het bloet met geweld na beneden treckt, ende de

de vrucht doet sackē. Op de achtste ende negenste maent en mach men niet sonder grootē noot laten, insonderheyt in de gene die door fvvackheyt ofte slibberigheyt van de Lijf-moeder lichtelijck een mischienis krijgen.

De Slaep (om geen van de ses Niet-natuuerlijke dingen over te slaen) sal vvesen by nacht; om de spijsse wel te verspreyē: want het wakē veroorsaecht raeuwigheyt ende sieckte, daer de misdracht dickwils op volgt: niet terstont na dē eten, maer 'smorgens vry wat langer alse gemeenlijck gewent is.

Eer ick dit Capittel besluytē, soo en dient gansch niet vergeten de noodtwendige lesse, die de Eed, Heer *Jacob Cats* geeft in syn vermaerde Houwelick, met dese versen:

*Wanneer de vrouwe draecht soo dient de man te letten,
Dat niemant door het huys mischien en kome setten*

Yet dat vvan-schapen is, een vvrete of selsaem beelt

Dat ons het ooge terghet, en soo de sinnen steelt.

Al wat onbolligh staet, of vreesse kan vervrecken,

Of met een snelle schrick ons in de leden trecken,

En dient een jonge vrou voor al niet daerse slaept,

En van de reyne trou de soete vruchten raept.

Wilt oock om dese tijt u niet te seer vergapen

Aen eenigh selsaem dier, als simmen, katten, apen:

En draecht niet inden arm, en leght niet aen den mont

Een vreemden bavien, of plat-genensden hont.

'Tis by de vrouwen selfs in geenen deel te mercken,

Hoe dat een vreemt geval kan op de vrouwen werken:

Hoe onvervachte schrick tot aen de vrucht bekent,

En hoe een selsaem spook sich in de moeder prent.

C c c 4

Wat

Wanneer een vrouwe draegt, het schijnt dat alle krachten
 Zijn besigh aende vrucht, en op de moeder vruchten;
 Dies vvaerder eenigh dingh sigh inde sinnen vest,
 Dat sackt van stonden aen en druckt in dat gewest,
 De Schrift getuyghet het selfs, dat Iacob voor de dieren
 Van Laban heeft geleyt gestreepte populieren,
 Om even als het schaep sou paren metten ram,
 De plecken van het hout te drucken in het lam.
 Ghy die genegen zijt om zaet te mogen vvinnen,
 Hebt geen vvan-schapen dier, geen monster inde sinnen:
 Stelt liever voor het oogh vwanneer gy vruchten teelt,
 Een schoon een geestigh kint, een aerdigh menschē beelt.
 Hier door ist veel gebeurt dat yemant vande moren
 Vont in voor-leden tijt een vvitte vrucht geboren,
 Hier door ist veel gebeurt dat van een leelick paer
 Men vvert, oock tegen hoop een aerdigh kint gewaer.
 Een vyf by al het volck vermaert in leelickheden,
 Wiens man haer niet en vveeck in onbeschofte leden,
 Kreegh even-wel een kint het schoonste datmen vant,
 Een peerel vande stadt, een vvonder in het lant,
 Een kint gelijck een beelt, dat alle menschen presen,
 En namen in den arm, of met den vinger wesen,
 Een kint na vollen vvensch, een gaeu en aerdigh fret,
 En niet te byster schrael, en niet te ljdigh wet:
 Een yder stont verbaest, en sagh de frische leden,
 En sagh de schoone vernuw, onseker van de reden;
 Dies gincker over-al een spreucke door de stadt,
 Als of hier in de vrou haer eer vergeten haet.
 Een man die vorder sagh gingh al het huys beschouwen,
 Ginchletten op het stuck, ter eeren van de vrouwen:
 Hy vint een schoon vertreck, daer op een schoon buffet
 Een aerdigh kinder-beelt stont geestigh afgeset.

Hy

Hy vont een ledekant bekāngen met gordijnen,
 Een leger voor den vveert, gelijk het mochte schijnen:
 Hy vraegt, wie datter slaapt? hem wort bescheyt gedaē,
 En stracx soo gift de man hoe dat de saken staen.
 Hy spreeckt tot al het volck, Ick sal het oordeel vellen,
 Laet maer het jonghste kint hier in de kamer stellen.
 De meyt die loopter om soo veerdigh alse kan,
 En brenghet inde sael, en geefiet aen den man.
 Die gattet metter daet ontrent den beelde setten,
 Die maent een yder aen hier op te vvisen letten:
 En siet die nu het beelt en dan het kint bekeeck,
 En vont noyt eenigh ey dat soo een ey geleeck.
 Daer gaet de kloeckste geest met vastere den vvijsen,
 Wat datter uyt het oogh kan in de sinnen vvijsen:
 En hoe een diep gepeys, door onbekende macht,
 Het in-genomen beelt kan prenten inde dracht.
 Stracx refer groote vreught, de boose tongen swegen,
 De vrou heeft metter daet haer eere vveer gekregen:
 En vvaer doen eenigh paer te samen vvert geset,
 Daer was een schoon gesicht ontrent het echte bedt.

Diergelijcke Historie wert mede verhaelt by den
 Oudt-vader *Hieronymus*, endeseyt de waerheyt van
 de selve ondeckt te zyn door vernuft ende wijsheyt
 van den treffelijckē Medicijn *Hippocrates*. Soodāni-
 gen exempelis oock telesen by *Plutarchus*, alwaer
 verhaelt wert van een vrouwe, die ontrent haer
 bedt eenen moor had uyt-geschildert hangen, ende
 daer door een swart kint gebaert heeft. Soo schrijft
Galenus in syn Boeck van den Theriakel, dat hy
 eenen Moorum een fraey kint te krijgen gheraden
 heeft een schoon beelt aen de voeten van't bedt te

C c c

han-

hangen, en dat de vrou in't by-flapen daer sterck op
kijcken soude: en dat sulcx by den Moor na-geko-
men, en oock weluyt-gevallē is. Wy lesen oock on-
der andere by *Montaigne 1. des Essais 20.* dat eerrijts
aen dē Keyser *Carel* de vierde vertoont is een doch-
ter, die heel ruigh was: het welck de Moeder seyde
gekomen te zyn, door dien datter een beeldt van
Sint Ian den Dooper in haer bedt gehangen hadde.
Welcke exempelen oock bevestight werden door
de Historie van *Iacob* in't eerste Boeck *Mosis* op
het 30. Capittel, by yder een genoegh bekend, ende
in de verhaelde versen oock aen-geroert. Al hoe-
wel hier met spies en sper tegen is den gheleerden
Doctor *Huarte* in syn Spaensche Boeck van het on-
dersoek der Verstanden, *cap. 15. §. 4.* ende seyt
dat de Historie van *Iacob* heel miraculeus is, ende
het ander van de Moor een rechr praetjen: alles
gebouwt (gelijck hy voor-geeft) op een vals fonda-
ment ende reden van *Aristoteles*.

V L P I A N V S

Leg. Quæritur 14. §. 1. ff. de foetib. ed.

*Maximum ac precipuum munus foeminarum est, acci-
pere ac tueri conceptum.*

P L I N I V S 8. Epist. 10.

*Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior
audies neptem tuam abortum fecisse, dum se pragan-
tem esse puellariter nescit, ac per hoc quadam custodien-
da pragentibus omittit, facis omittenda, quem errorem
magnis detrimentis expiavit, in summum periculum
adducta.*